

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

01135, м. Київ, проспект Перемоги, 10, тел. (044) 486 24 42, факс (044) 236-1049, ministry@mon.gov.ua

від 06.02.2014 № 1/9-95 _____

від _____ на № _____

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій

Про розвиток біологічного профілю позашкільної освіти

Міністерство направляє інформаційно-аналітичні матеріали про стан та перспективи розвитку біологічного профілю позашкільної освіти в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах..

Просимо ознайомити з листом керівників навчальних закладів, методичні служби, які займаються позашкільною освітою.

Додаток на 11 арк.

Заступник Міністра

Б. М. Жебровський

**Інформаційно-аналітичний матеріал
про стан та перспективи розвитку
біологічного профілю позашкільної освіти**

Сучасний стан соціально-економічного розвитку України зумовив актуалізацію проблеми визначення освітніх пріоритетів загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів з біології та природознавства як невід'ємних складових еколого-натуралістичної роботи. Забезпечення відповідного рівня біологічної підготовки учнівської молоді в умовах стрімкого розвитку сучасної біології є одним із пріоритетних завдань позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного напрямку.

Вирішення цього завдання потребує обов'язкової організації профільних об'єднань з біології у структурі загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів.

Провідна роль в організації біологічної освіти та виконання поставлених державою завдань належить позашкільним навчальним закладам еколого-натуралістичного профілю. Провідним закладом, що координує 156 профільних позашкільних навчальних закладів (ЕНЦ (СЮН)), а також роботу профільних відділень палаців та будинків творчості дітей та юнацтва є Національний еколого-натуралістичний центр Міністерства освіти і науки України (далі -НЕНЦ). Протягом 2013 року працювало понад 8,1 тис. гуртків (творчих учнівських об'єднань) еколого-натуралістичного напрямку з 69 профілів, які відвідували понад 127,6 тис. осіб.

Діяльність профільних позашкільних навчальних закладів повинна бути спрямована на реалізацію основних напрямів роботи відділів біології, а саме:

- організацію роботи профільних творчих учнівських об'єднань біологічного спрямування;

- організацію системи заходів, спрямованих на розвиток навчально-творчої та пошуково-дослідницької діяльності учнівської молоді;

- створення умов для науково-дослідницької діяльності учнів (індивідуальна, групова та масова);

- реалізацію компетентнісного підходу до розвитку, виховання та навчання учнів через модернізацію змісту біологічної освіти і впровадження нових освітніх та інформаційних технологій на всіх етапах навчання;

- запровадження методів, орієнтованих на випереджувальний розвиток особистості;

- інтеграцію з науково-дослідними установами та вищими навчальними закладами України;

- надання інформаційно-методичної допомоги педагогічним працівникам позашкільних закладів, вчителям біології;

- створення комплексу навчально-методичних матеріалів з біології

(навчальні програми, тематичні навчальні плани, посібники, тематика дослідницької роботи);

організацію роботи школярів на навчально-дослідних земельних ділянках, учнівських лісництвах, учнівських аграрних об'єднаннях області;

участь школярів у еколого-натуралістичних масових заходах біологічного спрямування;

вдосконалення форм і методів надання додаткової біологічної освіти;

розробка та впровадження інноваційних форм і методів гуманістичного навчання та виховання учнівської молоді;

створення на базі позашкільних навчальних закладів дослідницьких біологічних станцій.

Поштовхом для поглибленого вивчення біологічних дисциплін, науково-дослідницької роботи є участь учнівської молоді у всеукраїнських заходах біологічного профілю. Таких як, Всеукраїнський конкурс юних зоологів і тваринників, Всеукраїнський біологічний форум учнівської та студентської молоді "Дотик природи", Всеукраїнський конкурс винахідницьких і раціоналізаторських проектів еколого-натуралістичного напрямку, Всеукраїнський конкурс дослідницько-експериментальних робіт із природознавства «Юний дослідник», Всеукраїнська заочна біологічна школа учнівської молоді, Всеукраїнський експедиційно-польовий збір команд юних екологів і натуралістів за основними профілями еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти (екологія, ботаніка, зоологія) на територіях природно-заповідного фонду України.

Позашкільними закладами еколого-натуралістичного напрямку проведено 48 обласних масових заходів очного типу біологічного профілю, в яких взяли участь більш як 15 тис. учнів (вихованців, слухачів). Найбільш активну участь брали представники Херсонської, Дніпропетровської, Хмельницької, Одеської, Львівської, Рівненської, Сумської, Донецької, Полтавської, Закарпатської, Чернігівської, Вінницької, Київської, Луганської, Кіровоградської, Житомирської, Чернівецької областей та АР Крим, м. Севастополь.

Біологічна освіта в позашкільних навчальних закладах здійснюється поетапно, відповідно до віку дітей, обсягу та рівня знань, психолого-педагогічних можливостей, через організацію роботи творчих учнівських об'єднань біологічного спрямування початкового, основного та вищого рівнів.

Займаючись у профільних гуртках з біології, вихованці мають змогу досконаліше оволодіти знаннями з певних біологічних дисциплін, навичками проведення наукових досліджень, узагальнення їхніх результатів, проведення аргументованих висновків. Досвідчені педагоги створюють умови для реалізації та всебічного розвитку особистості, сприяють професійному самовизначенню вихованців.

Найбільша кількість творчих учнівських об'єднань біологічного напрямку зосереджена у таких регіонах: Львівській області – 387; Полтавській – 384; АР Крим – 367; Рівненській – 348; Київській – 334; Хмельницькій – 218; Дніпропетровській – 174; Сумській – 736; Закарпатській – 157; Миколаївській – 134; Одеській – 127; Вінницькій – 114; Запорізькій – 101;

Херсонській – 94; Донецькій – 85; Чернівецькій – 107; Луганській – 84; Житомирській – 74; Чернігівській – 115 та м. Севастополі — 74. Загальна кількість творчих учнівських об'єднань біологічного напрямку в Україні складає 4 214 об'єднань, якими охоплено 51 430 учнів.

Сьогодні у кожній області діють різні форми творчих учнівських об'єднань. Серед традиційних форм та методів біологічної освіти та виховання в школах та позашкільних навчальних закладах основне місце займає **гурткова робота**, яка включає екскурсійну, експедиційну, науково-дослідницьку діяльність та участь у масових заходах біологічного змісту.

Найбільш популярні профілі творчих учнівських об'єднань біологічного спрямування: «Юні ботаніки», «Юні зоологи», «Юні генетики-селекціонери», «Юні біохіміки», «Юні валеологи», «Юні знавці лікарських рослин», «Основи біології», «Біологія людини», «Юні медики».

Серед кращих творчих учнівських об'єднань біологічного спрямування слід відзначити: гурток «Юні ботаніки» Львівського ОДЕНЦ, гурток «Узагальнюючий курс біології» комунального закладу «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради; клуб «Любисток» Вінницької обласної станції юннатів; гурток «Юні мікробіологи» Чагівської СЗШ І-ІІІ ст. Оратівського району; гурток «Юний генетик-селекціонер» Луганського ОЦЕНТУМ на базі Металістської ЗОШ І-ІІІ ст. Слов'яносербського району; гурток «Основи біології» Богородчанського районного еколого-натуралістичного центру Івано-Франківської області; гурток «Юний ботанік» (м. Севастополь); гурток «Юні медики» Харцизької міськСЮН Донецької області; гурток «Юний ботанік» Шосткинської міської СЮН Сумської області; гурток «Юні валеологи» Світловодської станції юних натуралістів Кіровоградської області; гурток «Лікарські рослини» Мелітопольського міськЕНЦ Запорізької області; гурток «Орнітологи» Ківерцівського районного Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Волинської області; гурток «Біологія людини» Житомирського обласного ЦЕНТУМ, гурток «Регіональна флористика» Жовтневої станції юних натуралістів м. Кривого Рогу Дніпропетровської області.

З метою максимального стимулювання пізнавальної діяльності керівники гуртків проводять інтегровані заняття з використанням нестандартних форм роботи: заняття-подорожі, заняття-свята, ігри, конкурси, вікторини. Заняття у гуртках дедалі проходять у вигляді публічних форм спілкування – прес-конференції, брифінги, аукціони, регламентовані дискусії, віртуальна екскурсія, екскурсія в минуле, заняття-казка, заняття-сюрприз, інтегровані заняття, заняття-захисти, заняття-консультація, заняття-подорож, заняття-практикум, заняття-семінар, тренінги, майстер-класи, малі наукові читання, рольові ігри, польові практики, проектні технології, робота у малих групах, асоціативне навчання, науково-практичні конференції, екологічний театр, вітальня, заняття-театралізація, КВК, інтелектуальні розваги.

Турбує той факт, що у гуртковій роботі з біології досі зберігається формалізм, немає системи й наступності в роботі дітей різного віку. Досить часто проведення тижнів біології, інтелектуальних ігор, організація екологічних

стежок відбувається лише на вимогу адміністрації. Гурткова робота з біології має переважно теоретичне спрямування, деякі масові заходи мають швидше розважальний, ніж пізнавальний характер.

Важливу роль у формуванні біологічної освіченості населення відіграють навчальні заклади, які утворюють багаторівневий освітньо-виховний простір для реалізації сучасних навчально-виховних завдань. Їхня діяльність має свою специфіку: у процесі систематизованої пізнавально-практичної та творчої діяльності дошкільні навчальні заклади ознайомлюють дітей із навколишнім світом; загальноосвітні – надають базову біологічну, валеологічну та початкову екологічну освіту; позашкільні – забезпечують інтеграцію загальних природничих знань із профільними.

У контексті зазначеного, важливим є розроблення й упровадження в позашкільну практики моделі біологізації позашкільного освітньо-виховного простору. В цьому аспекті заслуговує на поширення та впровадження досвід Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю. Педагогічним колективом згаданого центру розроблена модель біологізації позашкільного освітньо-виховного простору регіону, відповідно до якої діяльність педагогів-позашкільників області вибудовується з урахуванням п'яти технологічно зумовлених аспектів, а саме:

□□ *Організаційно-технологічний аспект* передбачає оптимізацію кількості творчих об'єднань еколого-натуралістичного напрямку, впровадження нових форм організації освітньо-виховної роботи, зокрема шкіл раннього творчого розвитку природничого спрямування; творчих об'єднань профорієнтаційної підтримки та початкової професійної підготовки; родинних клубів любителів природи тощо.

□□ *Науково-методичний аспект* зумовлює впровадження компетентнісного підходу до формування змісту та організації освітньо-виховного процесу. Перед педагогами поставлено завдання щодо моніторингу результатів освітньо-виховної роботи в контексті формування ключових компетентностей особистості: мотиваційних, пов'язаних із формуванням інтересів, мотивів, установок особистості для продовження навчання за профілем і вибором напрямів майбутньої професійної чи хобі діяльності; функціональних, пов'язаних зі сферою знань, умінням оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом; соціальних, пов'язаних із соціальною діяльністю особистості та її життям у сучасних суспільно-економічних умовах.

□□ *Інтеграційний аспект* спрямовує всі заходи з біологізації позашкільного освітньо-виховного простору на забезпечення інтеграції профільного та біологічного змісту навчання; широке застосування наскрізних навчальних програм; упровадження сучасних педагогічних технологій для розширення та поглиблення знань вихованців про навколишній світ, розвитку їхніх комунікативно-творчих здібностей; формування екологічної самосвідомості, виховання фізичної культури та культури здоров'я.

□□ *Соціальний аспект* визначає характер впливу діяльності позашкільних навчальних закладів на соціокультурне середовище завдяки розширенню соціально-просвітницької роботи, залученню батьківської громадськості до уча-

сті в природоохоронних акціях, пропаганди чистоти довкілля та здорового способу життя.

□□ *Здоров'язбережувальний аспект* спрямовує всі форми та напрями діяльності позашкільних навчальних закладів на підвищення рухової активності дітей та учнівської молоді, збереження й укріплення їхнього здоров'я.

Впроваджена модель біологізації позашкільного освітньо-виховного простору Сумської області передбачає кілька варіантів в організації освітньо-виховної роботи, спрямованої на підвищення рівня біологічної компетентності вихованців:

перший варіант: надання профільної еколого-натуралістичної позашкільної освіти – реалізуються позашкільними навчальними закладами еколого-натуралістичного спрямування та природничими відділами комплексних позашкільних навчальних закладів; ґрунтуються на принципах профільності, практичної спрямованості, трирівневості в організації всіх форм навчально-пізнавальної, дослідницької, дозвілєво-творчої, оздоровчої діяльності вихованців;

другий варіант: комплексна біологізація освітньо-виховного процесу комплексних і профільних позашкільних навчальних закладів туристсько-краєзнавчого, науково-технічного, художньо-естетичного, військово-патріотичного спрямування – введення біологічної тематики в зміст навчально-виховних програм гуртків та інших творчих об'єднань;

третій варіант: екологізація освітньо-виховного процесу профільних і комплексних позашкільних навчальних закладів – організація роботи учнівських, родинних хобі-клубів, учнівських екологічних театрів; використання різних форм профільної організаційно-масової та дозвілєво-оздоровчої роботи; діяльність органів учнівського самоврядування; акцентування уваги на формуванні екологічної свідомості, навичок екобезпеки та збереження чистоти довкілля;

четвертий варіант: валеологізація освітньо-виховного процесу комплексних і профільних позашкільних навчальних закладів – впровадження технологій збереження та зміцнення здоров'я; формування культури здоров'я; навчання здоровому способу життя; організація роботи за наскрізними виховними програмами валеологічного та превентивного змісту, програмами навчальних спекурсів; урізноманітнення форм оздоровчо-дозвілєвої роботи.

У процесі біологізації освітньо-виховного простору в позашкільних навчальних закладах Сумської області розв'язуються важливі психолого-педагогічні завдання: впровадження інноваційних форм і методів роботи з формування гуманістичного світовідчуття та екологічної свідомості особистості; розвиток у вихованців емпатії забезпечує здатність до розуміння всього живого, сприяє аналізу особистої поведінки, забезпечує самоконтроль поведінки в природі; формування ціннісного ставлення вихованців до свого здоров'я та здоров'я інших; спрямованість усіх форм роботи на соціалізацію особистості, формування її життєвих навичок.

Останнім часом набули поширення в усіх регіонах України **виїзні форми позашкільної біологічної освіти**, а саме: польові практики, експедиції, походи,

екскурсії. У виїзних формах роботи інтегруються всі основні аспекти виховання: освітній, етичний, трудовий, естетичний, фізичний, патріотичний.

Саме з метою активізації цієї форми роботи НЕНЦ на територіях природно-заповідного фонду України щороку проводить Всеукраїнські експедиційно-польові збори команд юних екологів і натуралістів. Збори вже проведені на базі Дунайського біосферного заповідника, біосферного заповідника «Асканія-Нова», Національного природного парку «Подільські Товтри», Національного природного парку «Святі гори», Державного заказника «Рацинська Дача», Національного природного парку «Бузький Гард». В рамках зборів щорічно проводяться збори команд юних екологів, зоологів та ботаніків.

Так, з 6 до 9 червня 2013 р. у м. Рівному Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді спільно з комунальним закладом «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради провели I Всеукраїнський польовий збір команд юних зоологів.

У рамках заходу були проведені наукові дослідження тваринного світу Рівненщини, екскурсія до Рівненського зоологічного парку загальнодержавного значення, конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учасників.

Однією з найпоширеніших виїзних форм роботи є навчальні практики, котрі відзначаються своєю актуальністю, науковістю, перспективністю і викликають зацікавлення в учнів. Одним з ефективних методів досягнення поставленої мети є активне впровадження експериментального дослідництва під час проходження навчальної практики.

Найкращим чином виїзні форми навчання працюють в Донецькій, Херсонській, Дніпропетровській, Закарпатській, Миколаївській, Луганській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Вінницькій, Львівській, Чернівецькій, Одеській, Чернігівській областях та АР Крим, м. Севастополі. Так, у Рівненській області проводяться навчальні польові практики з природничих дисциплін. В Дніпропетровській області понад 10 років діє обласна програма організації літніх наукових практик та комплексних екологічних експедицій «Вивчаємо заповідні території України», в рамках якої на договірній основі з провідними біосферними та природними заповідниками України проводиться змістовна еколого-біологічна та краєзнавча діяльність для учнів обласної заочної хіміко-біологічної школи і переможців масових натуралістичних заходів всеукраїнського та обласного рівнів.

Однією з найкращих виїзних форм позашкільної біологічної освіти слід відзначити Всеукраїнську заочну біологічну школу (ВЗБШ) та Всеукраїнський інститут біологічних стажувань Національного еколого-натуралістичного центру МОН України. Щороку відбуваються осіння та весняна сесії, під час яких здійснюється відповідне навчання обдарованих дітей.

В структурі ВЗБШ працюють два факультети: базових дисциплін та прикладних дисциплін. Спеціальності на факультеті базових дисциплін – біологія, хімія, селекція та генетика, біонформатика; на факультеті прикладних дисциплін – лісознавство, садівництво, флористика та фітодизайн, агрономія, кінологія.

З метою впровадження дослідницького підходу у навчанні ВЗБШ у 2004 році Міністерство освіти і науки України, Національна академія наук України та

Національний еколого-натуралістичний центр в рамках роботи ВЗБШ започаткували спільний проект – «Всеукраїнський інститут біологічних стажувань для обдарованих дітей». Це інноваційна форма роботи з обдарованою учнівською молоддю. Інститут забезпечує індивідуальні форми й темпи розвитку особистості через реалізацію персональних навчальних програм.

В рамках роботи Всеукраїнського інституту біологічних стажувань школярів передбачена спеціалізація за такими напрямками: ботаніка (на базі Київського ботанічного саду ім. Фоміна КНУ імені Тараса Шевченка); зоологія (на базі Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАНУ); гідробіологія (на базі Інституту гідробіології НАНУ); біохімія (на базі Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАНУ).

Для роботи с обдарованою учнівською молоддю в рамках ВЗБШ розроблено програму «ІТО – банк» (банк інтелектуально і творчо обдарованої учнівської молоді України), яка є складовою частиною психологічного супроводу обдарованих дітей. Ця програма створена з метою пошуку та відбору обдарованої учнівської молоді та складання Національної бази обдарованої учнівської молоді.

Необхідність створення такої структури зумовлена модернізацією національної освіти України, формуванням такого покоління молоді, яке виявиться мобільним і захищеним на ринку праці, що має відповідні знання, навички і компетентність для інтеграції в суспільство на різних рівнях, здатних робити усвідомлений вибір.

Для вирішення завдань по роботі з обдарованою молоддю проводиться психодіагностика для визначення рівнів розвитку обдарованості і здібностей учнівської молоді.

Для учнів, які успішно подолали етапи відбору, розробляється форма програми супроводу розвитку, яка для кожного учня заповнюється індивідуально. У цій програмі знаходять відображення: інтереси і досягнення дітей, їхні творчі здібності, особливості особистого розвитку, інтелектуальний рівень, проблемні питання, завдання, над якими треба працювати.

За роки діяльності ВЗБШ пройшли підготовку близько 2 000 учнів; вступили до вищих навчальних закладів – 100%; призери III етапу конкурсу-захисту МАН – 42%; - призери I-III етапів всеукраїнських предметних олімпіад – 94%; - призери IV етапу всеукраїнських предметних олімпіад – 34%; - призери міжнародних учнівських конкурсів – 15%.

З 2012 року в структурі ВЗБШ на базі Центру молекулярних і клітинних досліджень Національного університету «Києво-Могилянська академія» почала діяти «Шкільна аспірантура» зі спеціальності «Лабораторна діагностика біологічних систем». Розширення спектру лабораторних досліджень, технічне переобладнання клініко-діагностичних лабораторій та зміна методології та технології клініко-лабораторних досліджень викликають стійку потребу в спеціалістах цього профілю. У зв'язку з цим робота «Шкільної аспірантури» спрямована на підготовку майбутніх студентів-біологів з поглибленими знаннями у галузі клітинної та молекулярної біології, біохімії, клітинних технологій.

Подібні заочні біологічні школи працюють і на базі обласних позашкільних навчальних закладів (Вінницької облСЮН, Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, КЗ «Дніпропетровський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», Полтавського облЕНЦ, Кримського республіканського позашкільного навчального закладу «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»). Заслуговує на увагу досвід роботи очно-заочної біологічної школи Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, яка створена у 2000 році.

Школа має у своєму складі групи з дворічною заочною формою навчання та працює за двома секціями – хімії та біології.

На першому курсі школи вихованці поглиблено вивчають неорганічну хімію (секція хімії), ботаніку та зоологію (секція біології), на другому курсі, відповідно, органічну хімію, загальну біологію та біологію людини – це лекції, консультації, практичні та лабораторні роботи, екскурсії та самостійна робота слухачів.

На I курсі очно-заочної біологічної школи зараховуються учні 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів області, члени МАН та НТУ на основі рекомендацій начальників органів управління освітою за результатами написання тестових контрольних робіт.

Навчальний рік починається з 01 жовтня поточного року. Навчання проходить у вихідні та канікулярні дні по 6 академічних годин на день. Під час шкільних канікул слухачі ОЗБШ складають іспити та заліки.

Після першого року навчання для слухачів ОЗБШ проводиться польова екологічна практика – нетрадиційна форма роботи з дітьми в природному середовищі.

Польова практика проходить у формі наметового містечка на базі геологічної пам'ятки природи «Бутова гора», що на Шишаччині, де знаходилась садиба видатного вченого, першого президента Української академії наук В.І.Вернадського.

Під час практики учні ознайомлюються з характеристикою екосистем та технікою і методикою збору ботанічного і зоологічного матеріалу. Логічним завершенням практики є складання заліків.

З метою зацікавлення учнівської молоді екологічними проблемами навколишнього середовища для слухачів ОЗБШ щороку проходить екологічна експедиція «Чиста хвиля», у формі байдаркового походу по ріках Полтавщини.

Під час екологічної експедиції проводяться орнітологічні, гідрологічні, ентомологічні, гідробіологічні, ботанічні дослідження.

Ефективність впровадження новітніх підходів у навчально-виховний процес позашкільних навчальних закладів можливий за умови організації підготовки як учнів, так і тих, хто навчає. Варто відзначити діяльність наступних позашкільних навчальних закладів: Запорізький облЕНЦ (створення мономузейних куточків «Степові ландшафти», «Обрії світу», «Сукуленти»), Донецький облЕНЦ (застосування особистісно-орієнтованої технології «Продуктивна школа», «Вітагенна освіта», «Крок за кроком», «Діалог культур», «Рекреаційна технологія»), комунальний заклад «Чернігівська обласна станція

юних натуралістів» (біологічні конкурси, турніри в режимі он-лайн), Вінницька обласна станція юних натуралістів (організована робота школи з розробки біологічних проектів), комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради (використання об'єктів природно-заповідного фонду Херсонщини для організації науково-дослідницької діяльності учнів. Результатами цієї діяльності стала участь вихованців гуртка «Узагальнюючий курс біології» в роботі XIX теріологічної школи Національної академії наук України, у рубриці «Молоді імена»), Кримський республіканський позашкільний навчальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» (активно запроваджується дистанційна освіта для слухачів Кримської природничо-наукової заочної школи).

Методична служба та педагоги позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного напрямку працюють над впровадженням системи взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підвищення педагогічної майстерності керівників гуртків біологічного профілю, розвиток творчого потенціалу, що сприяє підвищенню освіченості та вихованості гуртківців закладів.

Методичне забезпечення позашкільної біологічної освіти в позашкільних закладах освіти України здійснюється шляхом: оновлення змісту, форм і методів позашкільної біологічної освіти; розробки та впровадження програм з профільних дисциплін на засадах розвивального навчання та прикладної спрямованості; використання в процесі навчання новітніх педагогічних та інформаційних технологій; забезпечення мобільного інформування про інноваційні наукові розробки у галузі біології в засобах масової інформації, на сторінках інформаційно-методичного вісника та у Всесвітній мережі Internet, на Web-сторінках, біологічних, освітянських сайтах; проведення семінарів-практикумів, конференцій, курсів з проблем позашкільної біологічної освіти для педагогів позашкільних навчальних закладів та вчителів біології; створення дієвої школи передового досвіду, що сприяє реалізації стратегічних завдань реформування діяльності освітніх закладів, оновленню форм і методів позашкільної біологічної освіти.

Значна робота з методичного забезпечення біологічної освіти в позашкільних навчальних закладах проводиться в Хмельницькій, Сумській, Вінницькій, Полтавській, Донецькій, Закарпатській, Кіровоградській, Волинській, Чернівецькій, Львівській, Дніпропетровській, Волинській, Рівненській, Луганській, Івано-Франківській, Чернігівській областях та АР Крим, м. Севастополі. Наприклад, Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді розробив 17 змістовних навчальних посібників природничо-краєзнавчого змісту загальним тиражем понад 25 тисяч примірників і безкоштовно передав юннатами в заклади освіти усіх регіонів Хмельницької області.

Педагогічні працівники позашкільних навчальних закладів протягом 2013 року провели 258 семінарів та семінарів-практикумів, 243 майстер-класи, 144 практикуми, 21 науково-практичну конференцію біологічного напрямку, якими було охоплено майже 28 065 педагогів.

Важливою складовою задоволення освітніх потреб в сучасних умовах є розвиток профорієнтаційного напрямку, що забезпечує гармонізацію впровадження системи професійної освіти. Отримані завдяки позашкільній біологічній освіті знання розглядаються як основа допрофесійної підготовки, яка дає можливість цілеспрямованому учневі продовжити навчання за обраним напрямом.

Практичний досвід позашкільних закладів засвідчує, що стійкому інтересові або схильності до біологічних, екологічних і сільськогосподарських знань сприяє дослідницька діяльність юннатів. Дослідництво формує глибокий, стійкий інтерес до об'єктів і явищ природи, до закономірностей розвитку рослинного і тваринного світу на конкретних місцевих прикладах. Позашкільні навчальні заклади України реалізують пошуково-розвивальну функцію у тісній взаємодії зі школами, вузами, науково-дослідними інститутами.

У позашкільних навчальних закладах еколого-натуралістичного спрямування створені сприятливі умови для проведення пошуково-дослідницької діяльності з біології (навчально-дослідні земельні ділянки, куточок живої природи, навчально-дослідна тваринницька ферма, теплиця, музей природи, зимовий сад тощо). За статистичними даними в Україні на базі загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів організована

робота 5 846 куточків живої природи (найбільша кількість у Вінницькій області – 948, Сумській – 521, Чернівецькій – 463, Кіровоградській – 108, АР Крим – 154). Заслужовує на увагу досвід Луганської області щодо створення шкільних природничих музейних кімнат. При загальноосвітніх навчальних закладах Луганської області організована робота 12 шкільних природничих музейних кімнат.

На високому рівні проводиться дослідницька робота із біології в позашкільних навчальних закладах в Дніпропетровській, Хмельницькій, Івано-Франківській, Луганській, Сумській, Вінницькій, Закарпатській, Одеській, Рівненській, Кіровоградській, Донецькій, Чернігівській, Черкаській областях та АР Крим, м. Севастополі.

Юні дослідники показують високі результати у фіналах міжнародних конкурсів, в яких Національний еколого-натуралістичний центр пройшов афіліацію, а саме: Балтійський науково-інженерний конкурс (м. Санкт-Петербург), щорічна Білоруська конференція учнів (Республіка Білорусь), Міжнародний фестиваль молодих науковців E(x)plory (Польща), Міжнародний конкурс «INFOMATRIX» (м. Бухарест, Румунія), Міжнародний конкурс наукових та мистецьких робіт учнів «Genius» (м. Освего, штат Нью-Йорк, США), Міжнародний конкурс I-SWEEEP (м. Х'юстон, США), Міжнародний конкурс Intel ISEF (США), Міжнародний конкурс екологічних проектів INESPO (Нідерланди).

Пріоритетними напрямками подальшого розвитку позашкільної біологічної освіти в Україні є:

всебічна біологізація навчання, інтегрування біологічної освіти в навчально-виховний процес всіх типів навчальних закладів;

сприяння підвищенню якості знань школярів через проведення олімпіад,

всеукраїнських конкурсів біологічного спрямування;

посилення співпраці з науково-дослідними установами та вищими навчальними закладами;

запровадження тематичних наукових досліджень в роботу творчих учнівських об'єднань усіх рівнів навчання;

проведення біологічних моніторингових досліджень;

видання сучасної навчальної та методичної літератури;

запровадження проектних, виїзних, дистанційних форм навчання;

створення на базі позашкільних навчальних закладів дослідницьких біологічних станцій.

Директор НЕНЦ

В. В. Вербицький